

Економічні науки

УДК 330.3

Демкович Тетяна Михайлівна

аспірант

Львівського національного університету імені Івана Франка

Demkovych Tetiana

PhD Student of the

Ivan Franko National University of Lviv

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ОЦІНКИ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

THEORETICAL ASPECT OF EVALUATION OF THE SHADOW EMPLOYMENT IN UKRAINE

***Анотація.** Стаття містить аналіз оцінки тіньової зайнятості в Україні та вплив останньої на розвиток національної економіки загалом. Тіньова зайнятість на ринку праці України є значною проблемою на шляху до розвитку національної економіки, та й суспільства в цілому, адже це не тільки економічна загроза, а й соціальна. Такий соціально-економічний процес, як тіньова економіка являє собою ряд зрушень у структурі державного бюджету, зокрема стосовно показнику податкових надходжень. Чим більші обсяги сектору тіньової економіки, тим менше надходження доходу державного бюджету, що підтверджує важливість даної статті.*

***Ключові слова:** тіньова економіка, тіньова зайнятість, мінізація, заробітна плата, безробіття.*

***Summary.** The article contains an analysis of the assessment of shadow employment in Ukraine and its impact on the development of the national economy as a whole. Shadow employment in the Ukrainian labor market is a*

significant problem on the way to the development of the national economy and society as a whole, because it isn't only an economic threat, but also a social one. Socio-economic process such as the shadow economy is a number of changes in the structure of the state budget, in particular in terms of tax revenue. The larger the sector of the shadow economy, the less revenue of the state budget, which confirms the importance of this article.

Key words: *shadow economy, shadow employment, shadowing, salary, unemployment.*

Тіньова зайнятість відображає активну незаконну економічну діяльність, високий рівень корупції у державному секторі та низькі податкові принципи юридичних та фізичних осіб. Відсутність консенсусу у формулювання єдиної теорії тіньової зайнятості чи точного визначення компонентів, які містять його, свідчить про те, що важливі питання залишаються без відповіді. Серед можливих причин даного не співвідношення між теоретичними та практичними економічно-статистичними дослідженнями є використання формалізованого чи математичного підходу в основній економіці.

Та все ж тіньова зайнятість являє собою зайнятість, яка не оформлена згідно вимог державного законодавства, не є врахована при оцінюванні державною статистикою, не підлягає контролю соціально-трудова відносин та є за межами оподаткування.

Важливо розуміти, що тіньова економіка у своїй геометричній прогресії надає додаткові можливості для зайнятості (не тільки тіньової), оскільки тіньовий сектор економіки вимагає до себе товарів легального сектору, а доходи з тіні будуть використані для купівлі в легальному секторі споживчих товарів. Також вищий рівень пропозиції праці в офіційному ринку буде захоплений більшим чином неофіційним. Саме тому, з одного боку – питання безробіття є вирішеним, а з іншого –

наслідком тіньової зайнятості є витіснення зі сфери соціально-трудогих відносин офіційної робочої сили, що в свою чергу веде до порушення трудового потенціалу з можливим понаднормовим робочим днем. Тим самим офіційна частина виробництва є меншою, хоч при цьому обсяг виробництва залишається незмінним, отримуючи зниження рівня податкових надходжень до бюджету держави. У такий спосіб, приховування навіть офіційного законодавчо економічного сектору, як наслідок призводить до викривлення податкової політики і податкових відносин шляхом перерозподілу доходів і власності.

Структура системи оплати праці має бути такою, щоб був максимальний результат у матеріальному розподілі та використанні трудових ресурсів за певними видами економічної діяльності. Тому реформування оплати праці повинно мати на меті затребуваність та приналежність економічного розвитку та підкорення заходів з мотивування національного виробництва через зниження рівня бідності, забезпечення продуктивності населення та збільшення оплати праці, що потребує здійснення емпіричних досліджень.

У більшості країн Європи збільшення мінімальних державних гарантій в оплаті праці є одним із напрямків, які виконуються з метою офіційної заробітної плати введенням обов'язкового оформлення трудового договору. Здійснення цих напрямків свідчить про збільшення призначення держави для виконання оплатою праці соціальних, мотиваційних, системних, репродуктивних функцій.

Передбачається, що підвищення рівня мінімальної заробітної плати та щорічний її розгляд є пріоритетним та сприятиме зменшенню тіньової зайнятості, зокрема легалізації заробітної плати, тим самим збільшуючи надходження до державного бюджету країни. З одного боку, це є позитивним для найманих працівників й держави та може бути успішним у короткостроковому періоді, але з іншого, може спричинити

непередбачений результат: вивільнення частки найманих працівників з боку роботодавців в довгостроковому періоді.

Враховуючи це, важливим було б розроблення та запровадження системи відповідних податкових пільг (зменшення податків, розтермінування податкових зобов'язань, пільгові кредити, звільнення від оподаткування частини прибутку підприємства, що витрачається на початкові вкладення та інше) підприємствам, які будуть оплачувати та збільшувати заробітну плату без звільнення працівників, і тим більшу, чим вона буде наближатися до оптимального рівня оплати праці у випуску або ФОП у ВВП.

В такому випадку буде правильне співвідношення користі держави, найманого працівника та роботодавця. Необхідною складовою для позбавлення тіньової зайнятості є активне інспектування та накладання більших штрафів через недотримання чинного законодавства.

Поштовхом до тіньової зайнятості на даний момент стало повномасштабне вторгнення країни-агресора росії 24 лютого 2022 року в Україну, яке здійснило собою переворот в національній економіці, адже більшість людей виїхало або ж втратили свої домівки та відповідно роботу. У Міжнародній організації праці підрахували, що через війну в Україні було втрачено майже 5 млн. робочих місць [1].

Лише за перший місяць війни 30% підприємств зупинили свою роботу, що означає безробіття для мільйонів працівників, в свою чергу статистика щодо зарплатних боргів не велася і не є ніде зареєстрованою. У зв'язку з певними порушеннями прав працівників було прийнято рішення стосовно тимчасової дерегуляції правил найму та звільнення, відповідно роботодавці несли мінімальні зобов'язання перед працівниками, при цьому інспектування праці не відбувалося ніяк.

Як зазначав президент Володимир Зеленський у своєму зверненні : «тіньового» в Україні більше не буде» [2]. Цим самим мав на увазі, що

економічні можливості мають ставати легальними, повинна бути офіційна зайнятість та сплата податків. Додам, що успішність в цьому напрямку економіки залежить і від готовності суспільства, адже крім економічної складової, тут важливу роль відіграє соціальна. Тіньова зайнятість виникає, коли бажання людини не сплачувати податки та відповідно отримати товар дешевше є більшим, аніж допомога державі та дотримання чинного законодавства. Тим не менш, є підстави вважати, що війна змінила курс огляду більшості українців, і такі слова президента будуть реальністю.

Отже, тіньова зайнятість в Україні є широкомасштабною проблемою, яка потребує практичних підходів та дієвих змін не тільки з боку органів державної влади, а й суспільства загалом. Оцінивши тіньову зайнятість важливо розуміти, що прозорість та рівність є запорукою успіху. Адже, якщо один роботодавець буде вести тіньову діяльність, інший, його конкурент зауваживши його конкурентні переваги і зрозумівши, що його дорожчий товар не купляють, вирішить, що сплата податків не так вже й важлива, якщо можна працювати в «тіні» дешевше. Тому, необхідно рухатись у правильному напрямку та долати тіньову економіку рівними правилами для всіх.

Література

1. Безробіття в Україні: чому кількість офіційно безробітних зменшилася та яка буде ситуація на ринку праці після війни. Слово і діло: веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/04/statija/suspilstvo/bezrobittya-ukrayini-chomu-kilkist-oficijno-bezrobitnyx-zmenshylasya-ta-yaka-bude-sytuacziya-rynku-praczi-pislya-vijny> (дата звернення: 04.06.2022).

2. Тіньової економіки більше не буде – Зеленський. Українська правда: веб-сайт. URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> (дата звернення: 10.06.2022).